

NAGLE (148) *av*

a *pochylone*, e *jasne* (w a 2 r., w e 1 r. błędne znakowanie).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. W sposób, którego nie można było się spodziewać, zaskakując szybkością pojawienia się; natychmiast, od razu; *subito BartBydg, Vulg, HistAl, Modrz, Cn; derepente Mącz, Modrz, Cn; insperate BartBydg, Vulg; repente BartBydg, Cn; abrupte Mącz, Cn; improvise Calag; extemplo Vulg; desubito, repentino, ex tempore Cn (105)* : Iáko nagle to mi Bog dał/ Czegom fie ia nie nádziewał *BierEz A3v*; Iedná páni mężá miáła/ A przedme go miłowála: Ktory nagle się rozbolał/ A ták żywotá dokonał. *BierEz O2v, P2, Q, Qv; OpecŻyw 30, 169v; BartBydg 249*; Pothym gdyby iuz chciała dziecię odładzić/ nie ma to być nagle czyniono/ Ale ie pierwiey przyłożyć lekkiem karmiam *FalZioł V 37, V 31; RejKup c6v; HistAl H6v, K7v*; Nieomiefzkaway náwroćić fie do Paná/ á nie odkłáday dzień zá dzień: boć nagle przypádnie [*subito ... veniet*] gniew iego *Leop Eccli 5/9, Ios 11/7, 4.Esdr 11/33, Iob 9/12, 30/26, Prov 6/15 [2 r.] (9)*; *BibRadz Ios 10/9; OrzRozm A4v*; Abyś fię niedał uwieć iakiey íprofney rzeczy. Bo iako gęfte Mízice nagle cię obliędą Roškołzi fwiata tego *KochSat B3v*; Abrupte incipere, Nágle począć króm którey przed mowy/ nie rozmyślnie á nie rozbacznie wskoczyć w rzecz. *Mącz 360d, 78c, 82d, 362a; SienLek 10v; BielSat H2; BielSpr 8; BudBib Is 29/5, Ier 15/8*; Nátychmiałt wielki ogień/ nagle vpadł z niebá/ Ze też onę ofiárę/ požárł iáko trzebá. *HistHel C2; BudNT Luc 2/13*; Boć to íprofna rzecz ieft człowiekowi/ ták wiela rzeczy ciężar ná łobie nořzącemu/ ták fię íprávowác/ áby/ iefliby co nagle vrosło/ miał rzec/ nieřpodziewałem fię [*ut si quid subito evenisset, dicendum ei sit: Non putaram.*]. *ModrzBaz 106v, 142v; Calag 538a; KochPs 24, 81, 117, 158*; Wielkieř nádzieie w moim řercu rozniećiła: Potymeř mię řmutnégo nágle odbieźála *KochTr 13, 2, 3, 7, 13; StryjKron 26 [2 r.]*; Trudno nagle porzucić miłość zářtárzáła *KochFr 108, 81, 83; KochPhaen 16; WisznTr 33; BielSen 6; KochPieř 11; ArtKanc C9; ZawJeřt 44; KochFrag 51*; Wířytkie nieřzczęřćia ná tych [*grzeszácych*] ách nagle przypádná/ Iák pioro w ogniu ípełzną řwá przygodá řnádná. *KořakSzczęřl A4; WujNT Act 22/6; [tego rzemieřlnika fatum]* nágle puřhacznym pořtrzałem z řwiátá wzięło. *SarnStat 1315; KmitaSpit C; KlonFlis Ev; SzarzRyt A4v.*

Zwoty: »nagle umrzeć (*a. pomrzeć, a. (po-, z)umierać*), zdechnąć (*a. (po)zdychać*), skonać« [*w tym: w zakłęciach: bych nagle zdechl (2), bodajbych nagle umarła (1)*] = *subito mori PolAnt, Vulg [szyk zmienny] (16:10:1)*; *OpecŻyw 112v; Thakże Athila [...]* wiele wina wypiwřzy na řwadźbie/ thak w noci weřpiácki, niemoczá kthorá zowá Apoplexia zdechl nagle. *MiechGlab 57, nlb 22; RejPs 158; SeklKat M3; KrowObr 18v; Leop Num 6/9, Act 28/6; BibRadz Iob 34/20; BielKron 40v; Ne vivam si scio, Yeřli o tym wiem day bych nagle zdechl. Mącz 500c, 105b; SienLek 60v; RejPos 226, 282; RejZwierc 194; WujJudConf 9; SkarJedn 293; SkarŻyw 461, 463, 529; ArtKanc R17; KochPij C2; LatHar 245; WujNT Act 28/6; A ini zrádořći nagle zumierałi *WisznTr 33; PudłDydo A3v.**

»z(a)ginąć nagle« = *subito deficere HistAl [szyk zmienny] (5)*; *HistAl F7*; Bowiem nagle záginie złořćiwy ták iż y znák nieořtánie onych dziwow pychy iego *RejPs 55; ArtKanc I17; SarnStat 121; KlonFlis E4v.*

a. *Z imiesłowem* (7) : *LubPs* Yv; Ludźie co na przednieyŝy/ ludźie znákomići We wŝytkim Izráhelu nagle łą pobići. *KochPs* 116; Terazem nagle z łtopniów oštátnich zrzucony *KochTr* 10; *KochPieś* 32.

Wyrażenie: »nagle zmarły, umierający« = *biothanatos Calep* (1:1): tu Kroczeńki leży pogrzebiony Nagle zmarły *KochFr* 115; *Calep* 130b.

Szereg: »nagle, z trefunku« (1): więcey czáfem trzeba wżywać drogi do czego nagle [!] z trefunku przypádłey niżli náuki pewney [*occasionibusque extemporaneis plus nonnunquam quam arte ulla utendum est*] *ModrzBaz* 115v.

2. *Szybko, spiesznie, w krótkim czasie; raptim Mącz, Cn; obiter Mącz; caduciter Calep, Cn; agiliter, celeriter, citatim, cito, cursim, mobiliter, perniter, puncto tempore, rapide, sub manu, trepide, velociter Cn* (36) : A gdy ią tedyż chćiał zábic/ Náczeńá go táko próśc: Proŝę ćię day mi przemowić/ A niechćiey mię ták nagle bić *BierEz* N4, M3; *FalZioł* IV 17b; Ach niedznis to był moy rozum Aŝemie zan łamego łrom. Zem ia otym niemyłyl nić Iz to miało tak nagle przyć. *RejKup* f5; *Leop Ps* 2/13, *Eccli* 21/6; *BibRadz Is* 48/3; *OrzRozm* B4v; *Raptim Kwápiąc/ wzawód/ wlot/ wskok/ nagle. Mącz* 346a, 39b [2 r.]; Iefliby łye thez przydáło iżby co w gárdle komu wwięzło/ ma nagle nogi wráźić w źimną wodę *SienLek* 82; gdy náwierćiawŝy korzenia łzczawiu kobylégo/ z śiárką/ krofity tym pomáñezł/ nagle ié pogubiłz *SienLek* 134v, 18v, 184; *HistRzym* 93v, 105v; *BudBib Eccle* 8/11; S zumny wiátr/ iáko też kiedy pędzi nagle/ Ná łzerokie morze rołpułzczone źagle. *WisznTr* 35; *KochTarn* 73; ACzći mię ferce boli Stachniku moy miły/ Izechmy łye ták z łobą nagle rozłaczyli *PudłFr* 54; *Calep* 146a; *SarnStat* 1298; *KlonFlis* C2v; *PudłDydo* B4v.

W przeciwstawieniu: »nagle ... miernie« (1): Drugie ruźzanie iefł wolne iakie bywa wprzechodzeniu po domu albo gdzie indzie nie nagle ale miernie *GlabGad* K4.

Przysłowie: *RejRozm* 392; Aleć by to było podiable By to miało być tak nagle. *RejKup* c5.

Wyrażenie: »(tak) barzo nagle« (4): *RejPs* 107; Y obádwá wespółek/ ná to zezwolili/ By przeciw Syriyłkiemu/ krolowi walczyli. Acźkolwiek łie ták bárzo/ nagle nie kwápili/ Ale pirwey Prorokow/ łwoich łie rádzili. *HistHel* D2; *RejAp* 138v; Alećiem bárzo nagle wypadł z téy nádźieie *KochPieś* 14.

Szeregi: »nagle a pędcko« [*szyk 1:1*] (2): *BibRadz Is* 30/13; áby obaczył iáko páńŝtwá wielkie pędcko á nagle przes wnątrzne niezgody vpadáią *StryjKron* 395.

»rychło a nagle« (1): Znamiona vmarłego [*plodu*] ty łą. Pierwŝe gdy pierfi brzemienny richło á nagle zmiękczeńią *FalZioł* V 32.

»nagle a z razu« (1): choroby w które wpada [*koleryk*]/ nagle á zrázu pálic á gorzec łye z nim zdádzą *Oczko* 34.

3. *W znacznym stopniu, silnie* (7) : Oto wypifuie prorok, Iako łie ludzie nagle skłónili tak iż nie telko inŝzym łzkodzą ale thez y łami łobie. *WróbZołt* Ev; aby był ciało iáką ciężką plágą, nágle łkaráł a ducha wolnego puścil. *MurzHist* Pv; *BielKom* A2; *BielKron* 41; *SienLek* 18v; Z drugiey łtrony/ dźiwowałem łię temu/ iż X.K. ták nagle ná rozmowę doćierał/ chcąc ią tegoż dnia zácźąc y odpráwić *NiemObr* 24.

Szereg: »okrutnie a nagle« (1): wiátr ze wŝchodu flońcá thák okrutnie á nagle iął wiać [*tanta virtus euri flare coepit*] iż też wŝytki námioty z woyská rozwiáł y podárl. *HistAl* [I]3.

Synonimy: 1. *niespodzianie, niespodziewanie*; 2. *bystrze, chybko, chyżo, prędko, skoro*; 3. *barzo, okrutnie, silnie*.

Cf **NAGŁO, NIENAGLE**

LW